

HAZATÉRÉS

FALUDY GYÖRGY KÖSZÖNTÉSE

Mottó: "Ti azonban, kik hallottátok a Krétakör történetét,
Véssétek eszetekbe a régiek tanácsát:
Hogy minden azoké legyen itt, akik bánni tudnak véle
A gyermek, az anya-szívüeké, hogy fölnevelődjön,
A kocsi, a derék kocsisoké, hogy sebesen szaladjon,
S a völgy azoké, akik öntözik, hogy gyümölcsöt teremjen."

Színhely: Budapest, Jurta Színház

Időpont: 1988. szeptember 23. este

Szereplők: Faludy György, volt recski foglyok, színészek és a
közönség

Szerkesztők: Vezér Erzsébet és Szörényi László

Rendező: Jelez András

Az előadás:

Nem hagyományos színházi előadás, hanem közös emlékezés. Nincs külön színpad és nincs külön nézőtér sem. Minden együtt, egybemosva létezik. Brecht Kaukázusi kértakörének kezdő képe jut eszembe. "Két kolhozfalulakosai ülnek körben egy szétlőtt kaukázusi falu romjai között..."

A kör közepén a színészek, a két énekesnő, a zongorista játsszák, mondják, éneklik a történetet. A történetet, ami Faludy György verseiből áll össze. A kör szélén pedig recskiek és a közönség nemcsak hallgatja, éli is ezt a történetet, mert minden nekik és róluk is szól. Közbekiabálnak, tapsolnak, majd először bátortalanul, majd egyre hangosabban énekelni kezdik egy dal refrénjét: "Nincsen semmink, mert elvitte a ruszki, / no de se baj, szabadok vagyunk." Néhányan bemennek a játéktérbe, mások félhangosan kiegészítik saját élményeikkel a szövegeket... Nagy Imre vers - Kern András olvassa a sötétben, egy hőszugárzó kék fényénél. Az előtttem álló nő sír, aztán percekig mondja a saját történetét a körülötte lévőeknek. Hallgatjuk őt is, mert már ez is része az előadásnak s így lesz teljes és hiteles a versek által mondott közös történet.

A finálé: Faludy felolvassa A magyar nyelvhez című versét, majd Balassa Péter, Kukorelly Endre, Rácz Péter és Zimányi Tibor mond köszöntőt, végül megérkezik a születésnap tortája is és az énekesnők bejelentik, hogy vége az előadásnak.

"Ti azonban kik hallottátok a Krétakör történetét, véssétek eszetekbe..."

Tóth Andrea

A következő oldalakon közöljük Kukorelly Endre, Rácz Péter és Zimányi Tibor Faludy Györgyöt köszöntő irását.

I.

Akkor már tudtam, hogy most majd össze kell szedni magam.

Amikor megmondták, hogy táborba kell mennem, hogy oda kell menni nyaralni, kisfiam, ott nyaralni fogsz, játszani, és csak két hétig tart. Akkor már tudtam, hogy ha két hét, ha két hétig tart, hogy mennyi az. Mennyi is két hét.

Az azt a bizonyos forralt-tej-ízt jelenti, meg amit hitler-szalonnának neveznek, és azokat a főzelékeket jelenti, a pléhkanál zsíros tapintását, és az állandó konyhabűzt. A reggeli riadókat. Sorakozni. Mapiparancs. Oszolj. Azokat a csasztuskákat, amiket nem ismerek. Az ismeretlent.

Hogy mindenki mindenki ellen van.

Azt jelenti, hogy vigyázni kell.

Azt, hogy nem lehet vigyázni.

Hogy összeszedheted magad, és hiába.

Például kijelentették, hogy nem volt recski munkatábor. Olyan nincs, nem volt, az csak ki lett találva. Ahogyan nem volt például Kozielsk és Katyn, vagy Starobielsk, vagy Ostaszkow sem, ahová azt a tizenkétezer lengyel katonatisztet szállították el az oroszok, és aztán legéppuskázták őket, ez mind nem volt. Nem volt Recsk, és én, aki akkor születtem, 1951-ben, tényleg, voltam, és vagyok?

Hiába szökni meg. Hová? Kifelé?, de ott nem hiszik el, nem tehetik elhinni, mert akkor hogy lehetne beülni és vacsorázni abban a jó kis kínai étteremben. Egy ilyen nyamvadt alak miatt. Nem elhinni, és már nincs is. Vagy mégis: szökni befelé? Hogy nyilván az Úr megelégteli ezt.

Nyilván látja az Úr ezt.

An uns glaubt Gott nicht mehr.

Befelé, amikor nem lehet? Mert nincs bent sem más: hideg van, és az éhség van, és fáj, és gyengeség, s az éjszaka majd megint valami szörnyűségre ébredünk.

Nem lehet hazamenni. Otthon az, ha várják oda az embert.

De nincsenek is otthon.

De nincsen is otthon.

én egész életemben Recsken éltem.

Egy kipárnázott és jótáplált Recsk.

Recsk az: a hazugság és az elnyomás. Ezek nem nagy szavak, egyszerű és közönséges, valamennyiünk által jól ismert dolgok, szép nyugodtan ki lehet őket mondani, túl minden indulaton, igen, hát itt éltem, és most már ez bizonyosan így marad, pedig ki is engednek, nyugodtan ki tudsz sétálni, az őrség még, ahogy tőle telik, barátságosan vicсорog is hozzá, tessék, mehetsz, jöhetsz, megyek, aztán meg visszajövök.

Mivel túl erős. Túl sok.

Mivel ezek között a szögesdrótok között születtem. Ez itt az élet. Szenvedés és röhögés, ahogy Faludy György írja, és még csak nem is illik meghatódni. Itt, ahol előírják, hogy mit csináljak, amit nem lehet elviselni, de vajon most már el tudnék viselni mást? Vajon érzi-e másvalaki is azt a valamit, azt az elbizonytalanítót a szabadságban? Hogy az nem az ő közege?

Mégis, van aki meg tud szabadulni.

Az a recski, akinek nem a szabadság a természetes közege.

Az a recski, aki nem a szabadságban él, hanem a szabadságért.

Az, aki érzi és féli a szabadság édes ízét.

Én már mindig érezni fogom.

Kukorelly Endre

II.

Én nem voltam úttörő 1953-ban, sem később. Az úgy volt, hogy ama fényes esztendőben még nem is értem el az úttörőség korhatárát, később meg felmentettek tornából meg úttörőből, mert gyenge fizikumú kisgyerek voltam. A hittanba viszont beirattak a szüleim. Az, hogy a Zsidók Királya délután háromkor halt meg, máig megmaradt emlékezetemben. Fantasztikus volt, hogy lyesmit tudni lehet még ma is. A zsoltárokat nővérem egyik régi kockás füzetébe írtam. Az írka tetején ez a jelmondat állt: A tudás fegyver az imperialisták elleni harcban. Ez is olyan egyszerű ténymegállapítás volt, hogy nagyon felizgatta a képzeletemet. Szerettem volna tudni, hogy ők tudják-e, hogy mi tanulunk, és főleg: miért tanulunk. És ők tanulnak-e? Nem kellene-e szólni nekik, hogy ők se maradjanak teljesen fegyver nélkül? - ha már harc. ötvenhatban mindig azzal engedtek el reggelenként az iskolába, hogy egy szót se beszéljek arról, amit otthon hallok. Akkor ilyen volt egy reakciós család.

És ma? Mintha az ország nagyobbik fele már reakciós lenne - hál-Istennek. Úgy látszik, hogy talán mégsem akar a tartós meghülyülés állapotában maradni. A Recsk köré épített kulissza már összedőlt. 1956 hivatalos díszlete - recseg-ropog. Am a király nem hallja a hiányos ruházatára vonatkozó lakossági észrevételeket. Kínos és érdekes.

Ide érkezett most Faludy György. De melyik? A költőt nem ismertem, mert a család Faludy-kötetei a háborúban és az utána következő felfordulásban elvesztek. Az át-költő és műfordító munkája is csak felidézhető emlék és történelem. Én a kalandor Faludy Györgyöt köszöntöm most. Akit, miközben az Andrassy úton vagy Recskén verték, kivert a... kivert az unalom. Faludy unta a terrort és a horrort. Unta az Andrassy úton és unta Recskén. Majd meghalt az unalomtól. Unta a disznóságot, a trükköket, a vádpontokat és a botokat. Nagyon meg tudom érteni ezt az unalmat. Ez tényleg unalmas. Ha sokáig kell unnia, talán belehal. De inkább kivárt. Ezért lehet most itt.

Rácz Péter

Budapest, 1988. szeptember 23.

Zimányi Tibor

(Szomorú igazságok)
(Faludy György születésnapján)

Kedves Gyurka!

Ha két recski találkozik, vajon miről beszélget? persze, hogy feleleveníti azokat a nehéz esztendőket. Az Avó pincéjében töltött nappalokat és éjszakákat, s az Őrök remegve figyelt kiáltásait, vajon hányas cellát mondanak, kell-e menni a "kihallgatásra", vagyis mi kerül elő, csak gumibot, talpalás, vagy a verő brigád már fáradt, esetleg unja és akkor ütlegelés, pofon rendszertelenül, vagy villanyozás, vagy éppen a "jó ember" jelenik meg, akinek vézik a szíve érted, sajnálná a szénvedésedet, és hajlandó azonnal megváltani, csupán annyit kér, hogy írd alá: meggyilkoltad Öreganyádat és baltával feldaraboltad, de ha ezt zokon veszed, akkor elég egy kis kémkedés, no meg hazaárulás, igazán csak ennyi az egész, na írd már alá, hiszen Ő jót akar, de ezeket a megvadult pribékeket Ő sem tudja megfékezni, s ha mégsem írnád alá, akkor még felbőszültebben jönnek és az isten se tudja őket visszatartani. S csak idő kérdése, hogy ebben a daráló malomban mikor írjuk alá a saját halálos ítéletünket.

De azért valami talán még sincs 'rendben, mert bűnlajtsromunk alapján legalább halálra kellene ítélni bennünket, de nem, csak internálnak. Csak internálnak s egyszerűen ott találsz magad a Mátrában. Mindened elvették, de nem is mered megkérdezni, hogy mi lett a letéti tárgyaiddal. Magadra húzod az uraságtól levetett, akarom mondani az avós legényektől levetett, kiselejtezett ruhát, amely jól áll rajtad, hiszen a ráfestett vastag miniumcsíktól szinte megáll magában is.

Aztán jönnek a bányaemlékek. Hány trógli meddőt vittél le és mennyit mondtál be, az eltolt csillék számát hogy sikerült számtani művelettel megnövelni, hogy ne vágjanak fogdába, erdőirtásnál hogyan kellett a levágott fát úgy köbméterbe rakni, hogy a belseje üres legyen, s hány nap fogdát kaptál, amikor a normás belerúgott és kártyavárként omlott össze. Hogy felfelé a bányába menet, hol kellett beugrani az erdőbe, ahol még van néhány ehető gomba. S ha a légy már beköpte, hát istenem. Útépitésnél az a rohadt agyag mindig rátapadt a lapátra, s csak lassan jöttünk rá, hogy külön kis falapáttal minden egyes ásónyom után le kell kotorni a sarat. Hogy megszüntették a földbe ásott bunker-fogdát, ahol egész éjjel térdig vízben állva kellett lesni a pirkadatot, azt hittük, hogy milyen jó lesz a rendes fogdabarakkban, csak hogy kitalálták a gúzsbakötést és reggel éppen úgy kellett menni a bányába, mintha éjjel legalább szalmaszákon aludhattál volna. Hogy fent voltál-e az ágyon, vagy lent álltál, amikor berontottak az avósok és e szerint parancsoltak a barakk két végébe s azok a pillanatok, amíg próbáltuk mérlegelni, hogy melyik lett volna jobb, hogy aztán a barakk mindkét oldalán állókat egyformán pofozzák végig. Hogy a vasárnaponként kapott 5 dkg vegyesízt hogyan oldották fel egyesek vízzel, hogy aztán száraz kenyérmorzsát keverjenek bele, amiből lett a legkiválóbb recski desszert. Na és a kenyér, ami mindig kevés volt, nem lehetett beosztani, reggel egyem meg, vagy tegyem el estére, ez itt a kérdés. Hogy milyen

csodálatos íze volt azoknak a kívül zöldesfehér penésszel borított cipóknak, amikről a penészt csak le kellett törölni és máris ehető volt. Hogy az ávos latrinából hogyan halásztuk ki az újságdarabokat és szárítottuk a napon, hogy hírhez juthassunk a külvilágból. És folytathatnám még nagyon sokáig.

De mégsem sikerült lelkileg megtörni bennünket, mégis igyekeztünk az 1200 kalórián elcsigázott testünket szellemileg táplálni. Ebben Te voltál az egyik legfontosabb erősségünk. Ha van, aki ilyen életmód mellett még verset tud írni, akkor szögesdróton ülve is ki kell bírni ezt a poklot.

Azt mondtam írni? Nem, ez tévedés, mert papír és írószerszám halálos bűn lett volna, több napi fogda járt érte, ha valakinél megtalálták. Nem, írni nem lehetett, de költeni igen, és az agyban megszületett versek agyban elraktározva élték túl ezeket a förtelmes éveket.

Aztán amikor jött a hír, hogy Sztálin meghalt, gyenge őrvongási hullám futott végig a táboron. Amit fokozott, hogy az őrség egyideig tétlen maradt, nem reagált. A nap kezdett kisütni, de aztán újabb megtorlási hullám söpört végig rajtunk, újra felállították a büntető brigádot.

De csak bekövetkezett az 53-as Nagy Imre beszéd és benne az internáló táborok megszüntetése. Ezt persze csak később olvashattuk. A tábor felszámolása jócskán elhúzódott, az utolsó szabaduló késő ősszel hagyta el a tábor.

De a szabadulás sem ment valami simán. Igyekeztek minél több internáltat bíróság elé állítani és aki nem vigyázott, bizony legalább annyit kapott, mint amennyit már internáltként ült. Azután jöttek az elhelyezkedési problémák, sőt a rehabilitálási próbálkozások. Jöttek hírek, hogy egyesek kaptak rehabilitáló papírt, de igazából csak a volt párttagok részesültek kártérítésben, ezek is a szerint, hogy a párt hierarchiájában milyen fokon álltak. Volt tízezres és volt százezres kártérítés, kinek milyen erős pártfogója akadt. De az átlag recski a mai napig sem számíthat arra, hogy nyugdíjába például elismerik a kőbányában töltött éveket.

Úgy tűnik, hogy a hivatalos hatalom a mai napig is inkább a volt internálók felé húz.

Ezért hoztuk létre a Recski Szövetséget, hogy mint érdekvédelmi réteg saját kezünkbe vegyük az itthon élő recskiek sorsát. S most jön némi fordulat! Ezt már úgy látszik megsokallták az egykori rabtartók és védelmükben cikket írtak ellenünk az egyik irodalmi hetilapban.

Azt kérdezi ez a filmkritikus, ez a magyar Alejéva, hogy vajon melyik kiskorcsmában gyülekeznek a recskiek? A kiskorcsma-szó eleve pejoratív léggözt akar árasztani a volt áldozatokról. A Budai Vendéglőt átkeresztelti kiskorcsmává, hiszen nem a törvénytelenések érdeklik, hanem úgy gondolja, hogy a kiskorcsmákban egy-két pohár bor mellett hárijánoskodnak a társadalom elhasznált öregjei, nem kell hát az egészséget komolyan venni. Úgy látszik, hogy a nosztalgiahullám átcsapott erre a területre is, bár ez az ávo utáni nosztalgia elég egyedülálló a maga nemében.

Ez a filmkritikus sohasem hallott mondjuk a Pilvax kávéházról, ahol mai szemmel rozoga körülmények között mégiscsak az egész nemzetre kiható csodás dolgok születtek.

Aztán ez az ávó-nosztalgia védelmébe veszi az államvédelmi hatóság kihallgató tisztjeit. Azt állítja, hogy történelmi források arról árulkodnak, hogy szellemi életünk számos mai, még inkább tegnapi kiválósága tartozott az államvédelmi hatóság kihallgató tisztjei közé. Vagyis ezt úgy kell értenünk, hogy szellemi kiválóságaink egy-két évre átugrottak a kultúrából a kihallgató szobába, hogy kiéljék szadista hajlamikat, aztán visszamentek - miután feloszlatták az ávót - ismét az egyetemre humán tárgyakat oktatni, vagy netán éppen irodalmi lapok szerkesztőségébe, hogy megakadályozzák az ávó utólagos bírálatait?

Mert az egész kritikában, egyébként portréfilméd bírálata az ürügy, egyetlen elítélő szó sem esik a kegyetlenségekről. Sőt, amikor megerősíti azt a szállongó rémhírt, hogy az "okvetetlenkedő Ries Istvánt vasszéklábbal verték agyon", akkor nem a gyilkosokat állítja pellengérré, hanem csupán kioktat, hogy ilyen körülmények között nem tartja valószínűnek, hogy kihallgatásod során valóban azt merted volna mondani, hogy felsőbb kémkapcsolatod Edgar Allen Poe, valamint Walt Withman volt.

Vagyis az, hogy egy okvetetlenkedő igazságügyminisztert a hatóság emberei vasszéklábbal vernek agyon, az oké, de hogy Te állítólag kikerekíted utólag a vallomást, az már aztán elítélendő.

Nem azt kellene itt megkérdezni, hogy kik voltak a vasszéklábas gyilkosok és mi lett velük és hol ülnek, milyen székben ülnek még mindig a fedezők?

Tehát így állunk! A kihallgató tisztek szellemi életünk kiválóságai közt vannak, a szegény recskiek meg elvonulnak egy budai kiskorcsmába, hogy örüljenek annak, hogy már legalább nem ütik őket.

Tulajdonképpen köszönet illeti meg a filmkritika íróját, mert leleplezte önmagát, hogy egyértelműen ma is az ávósok mellett áll. Jó ezt tudni.

De bocsáss meg e filmkritika miatt elkanyarodtam a mi témánktól. Most már csak az marad hátra, hogy jó egészséget, további eredményes munkálkodást kívánjak Neked a Recski Szövetség és valamennyi recski nevében, hozzátéve azt, hogy nagyon sajnáljuk, hogy újra és újra el kellett menned.

78. születésed napján az én Istenem tartson meg 2000-ig, akkor majd megbeszéljük a továbbiakat egy tiszter ekkora Jurta Színházban, hogy mindenki beférjen.

Zimányi Tibor

Bp. 1988. november 8.

Zimányi Tibor levele a szerkesztőséghez

Örömmel küldöm el mellékelten a Jurta Színházban szept. 23-án elmondott Faludyt üdvöző beszédemet, mert benne az alkalmi üdvözlés a legkevesebb, inkább válasz akar lenni Zöldi László ávósokat védő és recskieket lejáratni szándékozó filmkritikájára.

A közlésnek már csak azért is örülök, mert azonnal kiderül, hogy sohasem neveztem ávósnak Zöldit, mégis azt hangoztatta teljes oldalas cikkében. Abban bízott, hogy írásom közlését meg tudja akadályozni és így rajtam marad a rágalmazás terhe.

Amit el kell ismernem, hogy nem kellett volna írnom az az a mondat, amelyben azt állítom, hogy "az egykori rabtartók védelmükben cikket írtak ellenünk az egyik irodalmi hetilapban". Ezt valóban nem tudom bizonyítani, de hadd kérdezzem meg, Zöldi szempontjából melyik a terhelőbb, ha más rábeszélésére ír az ávósok védelmében, vagy ha saját jószántából teszi? Nem hiszem, hogy könnyen tudna választani.

A Magyar Nemzetben november 3-án megjelent "Utóljára a Faludy-vitáról" cikkben már nincs szó arról, hogy ávósnak tituláltam volna Zöldit. Csodálatos módon erre nem figyeltek fel a Magyar Nemzetnél, holott ebből kiderül, hogy mennyire volt igaz az ÉS eddigi vádaskodása.

Ugyanennyire igaz az, hogy köztem és az ÉS között megállapodás jött volna létre egy jóvátételt jelentő mondatra, hiszen az ávózást nem tehettem jóvá, mert csak Zöldi agyában születhetett meg, mint hamis védekezés. Azt a mondatot pedig, amelyet végül a Magyar Nemzetben kifogásolnak, azért nem vonhattam vissza, mert erre Zöldi sehol sem utal, tehát csak későbbi kifogás, mint amikor állítólag a szerkesztőségben erre nézve megegyezés született. Ennél fogva a valóságot én semmilyen formában nem torzítottam el.

Ilyen részletesen csak azért foglalkozom az üggyel, mert egy kicsit kortörténeti dokumentum is: ilyen színvonalú jelenleg a hazai újságírás.

Megköszönve az érdeklődést

Zimányi Tibor

Faludy György főbb művei

A pompéji strázsán. (versek) Bp. 1938. 1946.
 Őszi harmat után. (versek) Bp. 1947.
 Emlékkönyv a róti Bizáncról. (versek) London, 1961.
 Levelek az utókorhoz. (versek) Toronto, 1975.
 Összegyűjtött versei. New York, 1980.
 Börtönversek 1949-1952. München, 1983.

Átköltések, fordítások, szerkesztések

Villon Balladái. Bp. 1937. (A kötet eddig 33 kiadásban jelent meg; legutóbb: Bp. 1988. Magyar Világ.
 H. Heine: Németország, Kolozsvár, 1937. Bp. 1945.
 Európai költők antológiája. Bp. 1938. 2. bővített kiadás, Bp. 1946.
 Dicsértessék! A katolikus líra remekei. Bp. 1938.
 A felszabadítottak az elnyomottakért. Emlékalbum a spanyol földalatti mozgalom támogatására. Bp. 1946.
 F. Rabelais: Pantagruel. Bp. 1948.
 J. P. Jacobsen: Niels Lyhne. Bp. 1955. 1985.
 Multatuli: Max Havelaar. Bp. 1950. 1955.
 H. Scherfig: Az eltűnt tanácsos. Bp. 1955.
 L. Aragon: Őri negyed. (Nagy Andrással és Fodor Józseffel) Bp. 1956.
 H. Barbusse: A tűz. Bp. 1956.
 B. Brecht: A háromgarasos regény. Bp. 1957.

Idegen nyelvű művei

Tragödie eines Volkes. (Faludy Zsuzsával és Pálóczi-Horváth Györggyel) Wien, 1957.
 My happy days in Hell. London, 1962. (magyarul: Pokolbéli vig napjaim. Bp. 1987. AB/ABC Független Kiadók.)

Karoton. London, 1966.
 Erasmus of Rotterdam. London, 1973.
 East and West. Toronto, 1978. (válogatott versek)
 Learn This Poem of Mine by Heart. Toronto, 1983.
 Twelve Sonnets. British Columbia, 1983.

Irod: Szokolczay Lajos: Faludy György látomásai (Mozgó Világ, 1982/9.)

Faludy György művei immár nem zároltak, kikölcsönözni azonban, továbbra sem lehet őket. Összegyűjtött versei megvásárolható Budapesten az Eötvös Könyvesboltban, IX. ker. Szamuely u. 41.